

А. В. Осіпцов,
кандидат педагогічних наук, доцент
(Маріупольський державний університет)

ВИВЧЕННЯ СТАНУ ВІДНОШЕННЯ СТУДЕНТІВ КЛАСИЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ДО ФЕНОМЕНУ ЗАГАЛЬНОЛЮДСЬКИХ ЦІННОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ

Постановка проблеми. Проблема формування загальнолюдських цінностей у студентської молоді є актуальною, оскільки кардинальні зміни, які виникли в житті українського суспільства, призвели до нового бачення розвитку його духовного, морально-етичного, інтелектуального та професійно-трудоного потенціалу, а також змінили свідомість людини в суспільному житті, що цілком закономірно актуалізувало складні аксіологічні, праксіологічні, психолого-педагогічні проблеми функціонування національної системи освіти і виховання молодого покоління.

Вирішення актуальних проблем розвитку системи національної освіти в умовах сучасності ускладнюється тим, що в Україні відбулися значні зміни в політичному, соціально-економічному, культурному житті. Це призвело до певної девальвації цінності праці, загальнолюдських цінностей особистості, які дійсно несуть людині радість і естетичну та морально-етичну насолоду, можливість соціально-цінної самоактуалізації та самореалізації. З огляду на це постає необхідність акцентування на вихованні загальнолюдських цінностей особистості, формуванні національної свідомості та самосвідомості, активізації громадянської позиції сучасної студентської молоді.

Аналіз досліджень і публікацій. Актуальність проблеми цінностей особистості підтверджують роботи з різних галузей науки і практики. Зокрема, її вивчення знайшло відображення в наукових працях філософів [3; 4; 5], які відзначають цю соціокультурну ситуацію як духовну та морально-етичну небезпеку для суспільства, коли його члени не беруть активної участі у створенні матеріальних, духовних, соціальних і культурних цінностей, а є лише тільки їх споживачами (І. Бех, В. Брожик, М. Васильєва, В. Григоренко, О. Єфремов, А. Заболотська, І. Зязюн, А. Кіяшко, Л. Сохань, М. Роганова та ін.); психологів, які аналізують психологічні витоки загальнолюдських цінностей (М. Боришевський, Т. Бутковська, А. Зеліченко, В. Москалець, А. Кірічук, Г. Костюк та ін.); педагогів, які досліджують сутність духовного розвитку, особливості організації духовного виховання особистості (С. Гончаренко, А. Зязюн, І. Степаненко, С. Тищенко, Г. Шевченко та ін.) [5; 7; 9; 10].

Формулювання цілей статті, методика дослідження. Мета й основне завдання роботи полягали в дослідженні відношення студентів класичного університету до феномену загальнолюдських цінностей особистості. Вибір методів дослідження визначався метою й завданнями цього експерименту, були використані такі методи: анкетування, опитування, ранжування, бесіди, педагогічні спостереження.

Педагогічний експеримент здійснювався на базі Маріупольського

державного університету в період 2013-2014 рр. Дослідженням вищезазначеної психолого-педагогічної категорії було охоплено 4060 студентів філологічного факультетів, факультету іноземних мов, грецької філології, економіко-правового та історичного. У процесі констатувального експерименту були сформовані п'ять вибірок суб'єктів дослідження: студенти першого (n=778), другого (n=892), третього (n=543), четвертого (n=892) і п'ятого (n=955) курсів навчання.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. У контексті мети нашого дослідження категорія "відношення" до загальнолюдських цінностей особистості студентів класичних університетів нами розглядалася як фіксоване за ознаками особистісних та суспільних цінностей, орієнтацій та потреб відношення суб'єктів фахової підготовки до феномену загальнолюдських цінностей особистості, на засадах яких вони продуктивно здійснюють соціально-ціннісну самореалізацію.

На засадах "Теорії відносин" [1; 2] категорія "відношення" нами досліджувалася та формувалася, ураховуючи такі ознаки, як векторорізованість, психічна реакція, вибірковість, установка на оцінку (позитивну, негативну, індивідуальну), готовність до конкретно-ціннісної дії. Категорію відношення в контексті нашого дослідження розглядали як психолого-педагогічну структуру, що відображає ставлення суб'єкта виховання до культури, духовних цінностей, людей та втілюється в інформаційно-метричних параметри рейтингових вимірів [8].

Отримані результати дослідження відношення суб'єктів професійної освіти до феномену загальнолюдських цінностей особистості викладено у таблиці 1. Одержані експериментальні дані констатують, що показники відношення студентів класичних університетів до загальнолюдських цінностей особистості характеризуються певною варіативністю, на стан якої впливають: термін навчання у вищому навчальному закладі, вікові особливості студентів, їх ціннісні орієнтації та особистісно-соціальні потреби, сім'я, освітньо-виховне середовище, соціум, різноманітні форми спілкування, співпраці, взаємодії, які формують у людини вибіркоче відношення до матеріальних, духовно-етичних, естетичних цінностей, на засадах яких виховується цілісна особистість зі сталими ціннісними орієнтаціями, потребами, морально-етичними установками та аксіологічно структурованим світоглядом.

Із таблиці 1 бачимо, що студенти I-го курсу навчання віддали перевагу "цінності-цілі" (19,0%), перша рангова позиція, яка охоплює значущість освіти, фахової підготовки, професійної компетентності, знання, істину та пізнавальну діяльність. Друга та третя рангові позиції набрали "цінності-цілі" (1 рангова позиція) та "цінність-засоби" (2 рангова позиція), які включають такі ціннісні орієнтації, як активна життєва позиція, самореалізація, влада (1 рангова позиція) й цінність психосоматичного здоров'я, фізичної культури, здорового способу життя, культури здоров'я, репродуктивного здоров'я людини (12,6%).

Відношення студентів класичного університету до загальнолюдських цінностей особистості (n=4080)

№ п/п	Ціннісні орієнтації студентів у співвідношенні "цінності-цілі"-ціннісні-засоби"	Ранг Ц.О.	Ранг Ц.О.	Ранг Ц.О.	Ранг Ц.О.	Ранг Ц.О.
		I к.	II к.	III к.	IV к.	V к.
1	Активна життєва позиція (самовизначення, самореалізація, влада).	$\frac{2}{12,6}$	$\frac{2}{16,0}$	$\frac{1}{25,0}$	$\frac{5}{9,0}$	$\frac{5}{9,3}$
2	Психосоматичне здоров'я фізична культура. ЗС життя, культуро-здоров'я, репродуктивне здоров'я.	$\frac{3}{10,4}$	$\frac{3}{10,6}$	$\frac{3}{15,0}$	$\frac{3}{10,8}$	$\frac{3}{11,0}$
3	Цікава, творча та актуальна професійно-трудова діяльність особистості як форма спеціальної самореалізації, актуалізації.	$\frac{4}{10,1}$	$\frac{4}{10,4}$	$\frac{2}{15,2}$	$\frac{1}{23,0}$	$\frac{6}{8,5}$
4	Матеріальне благополуччя (життєвий матеріальний комфорт, відсутність життєвих труднощів).	$\frac{5}{9,8}$	$\frac{5}{9,2}$	$\frac{4}{10,8}$	$\frac{2}{11,0}$	$\frac{1}{26,0}$
5	Вихованість, толерантність, добродійність, відповідальність, дисциплінованість, гідність.	$\frac{8}{8,3}$	$\frac{7}{7,9}$	$\frac{5}{9,9}$	$\frac{6}{8,0}$	$\frac{9}{3,0}$
6	Автономність особистості (незалежність, самостійність, дисциплінованість, адекватні ситуаціям поведінка, дії, вчинки, оцінки, морально-етична позиція).	$\frac{6}{9,5}$	$\frac{6}{9,0}$	$\frac{7}{7,0}$	$\frac{4}{10,2}$	$\frac{4}{9,3}$
7	Самоконтроль, самокеріваність, самоактуалізація особистості (стриманість, емпатія, раціоналізм, критичне мислення, амбітність).	$\frac{7}{8,8}$	$\frac{8}{7,5}$	$\frac{12}{1,2}$	$\frac{12}{2,9}$	$\frac{2}{17,0}$
8	Сім'я, любов, взаємодопомога, виховання дітей, догляд за батьками, товаришування.	$\frac{9}{8,2}$	$\frac{9}{7,0}$	$\frac{8}{6,1}$	$\frac{7}{7,0}$	$\frac{7}{7,9}$
9	Почуття повинності, патріотизму, національної ідентичності, колективізму, співпраці.	$\frac{10}{7,5}$	$\frac{10}{6,9}$	$\frac{13}{1,0}$	$\frac{13}{0,9}$	$\frac{13}{0,7}$
10	Освіта, фахова підготовка, професійна компетентність, значення, істина, пізнавальна діяльність.	$\frac{1}{19,0}$	$\frac{1}{26,0}$	$\frac{9}{5,0}$	$\frac{8}{6,8}$	$\frac{8}{5,9}$
11	Сміливість, здатність адекватно діяти в ситуація: ризику, конфлікту, морально-етичного вибору, персональної відповідальності, командної взаємодопомоги.	$\frac{12}{1,6}$	$\frac{12}{3,8}$	$\frac{10}{3,6}$	$\frac{10}{4,8}$	$\frac{10}{2,0}$
12	Працьовитість, успішність, наполегливість, старання, акуратність, цілеспрямованість, співтворчість.	$\frac{11}{2,3}$	$\frac{11}{4,0}$	$\frac{11}{2,0}$	$\frac{11}{3,0}$	$\frac{12}{1,0}$
13	Інтелектуальність (планування, прогноз, регулювання, верифікація діяльності).	$\frac{13}{1,0}$	$\frac{13}{3,5}$	$\frac{6}{8,0}$	$\frac{9}{5,0}$	$\frac{11}{1,5}$
14	Насолода природою, культурою, мистецтвом, архітектурою, спортом, фізичною культурою.	$\frac{15}{0,6}$	$\frac{14}{1,8}$	$\frac{14}{0,6}$	$\frac{14}{0,8}$	$\frac{14}{0,6}$
15	Насолода розвагами, сибаритством, домінуючі риси гедонізму.	$\frac{14}{0,3}$	$\frac{15}{1,0}$	$\frac{15}{0,4}$	$\frac{15}{0,5}$	$\frac{15}{0,4}$

Четверту (10,1%) та п'яту (9,8%) рангові позиції обіймають "цінності-цілі", що включають цікаву, творчу, престижну професійно-трудова діяльність як форму соціальної самореалізації та соціальної самоактуалізації (4 рангова позиція), що обумовлюють матеріальне благополуччя, комфорт, відсутність життєвих труднощів (5 рангова позиція).

Шоста та сьома речові позиції віддані цінностям-засобам, які включають такі цінності особистості, як автономність, незалежність, самостійність, дисциплінованість, адекватні ситуаціям дії, вчинки, морально-етична позиція (9,5%) та цінності самоконтролю, самокерованість, самоактуалізація, стриманість, емпатія, раціональність, критичність мислення, фахова амбітність (8,8%).

Дев'яту та восьму рангову позицію обіймають цінності, пов'язані з цілями та засобами особистісно-соціальної життєдіяльності студентів, що охоплюють такі аксіологічні орієнтації, як сім'я, любов, взаємодопомога, виховання дітей, догляд за літніми та хворими батьками, товаришування (8,2%) і цінності виховання, толерантності, добродійності відповідальності, гідності та дисциплінованості (8,3%).

Наступні десята та одинадцята рангова позиції віддані респондентами I-ого курсу ціннісним орієнтаціям, що відображають "цінності-засоби" й "цінності-цілі", які включають такі аксіологічні характеристики: почуття патріотизму, національної ідеї, колективізму, співпраці (7,5%) та успішності, працьовитості, наполегливості, старанності, акуратності, цілеспрямованості, співтворчості (2,3%).

Наступні ціннісні орієнтації респондентів розташувалися у такій рейтинговій послідовності: 13 рангова позиція відображає "цінність-засіб" як характеристику інтелектуальності (1,0%); 14 рангова позиція свідчить про наявність "цінності-цілі" до насолоди природним мистецтвом, архітектурою, спортом, фізичною культурою (0,6%); 15 рангова позиція свідчить відносно "цінності-цілі" про насолоду розвагами, сибаритство, наявність рис гедонізму в 0,5% студентів класичного університету.

Порівняльний аналіз емпіричних даних таблиці 1 свідчить про те, що у респондентів II-го курсу навчання були виявлені аналогічні характеристики відношення до загальнолюдських цінностей за винятком двох "цінностей-засобів" (I-й к. 7 рангова позиція 8,8%; II-й к. 8 рангова позиція 7,5%) та "цінностей-цілі" (I-й к. 14 рангова позиція 0,3%; II-й к. 15 рангова позиція 1,0%).

Представлений емпіричний матеріал дозволяє констатувати, що на стан відношення студентів I-го та II-го курсів навчання суттєво впливають життєво-навчальний досвід, особливості вікової групи, спосіб життя, соціальні функції, що ними виконуються і на засадах яких здійснюється виховання, трансформація, закріплення якостей, ціннісних орієнтацій, потреб, уподобань особистості. У контексті викладеної аргументації маємо інформаційно-метричні підстави стверджувати, що стан відношення студентів III-го, IV-го (бакалаврат) і V-го (магістратура) курсів навчання визначається психо-функціональними і соціально-духовними закономірностями розвитку й вихованості студентської молоді.

Респонденти III-го курсу навчання віддали першу рангову позицію (25,0%) "цінності цілі" (1), другу позицію "цінності-цілі" (3), у кількості 15,2%, а уже третя позиція належала "цінності-засобу" (2), яка актуалізувала цінність

психоматичного, репродуктивного здоров'я та факторів його розвитку (15,0%). Четверта рангова позиція була віддана (10,8%) "цінності – цілі" (4), що включає досягнення матеріального благополуччя за рахунок "цінності-засобу" за номером 5 (9,9%). Шоста (8,0%) рангова позиція належала "цінності-засобу", що символізує значущість для особистості інтелектуальності (13). Сьома та восьма рангова позиції були віддані респондентами "цінності-засобу" (7,0%), що характеризує значущість для особистості її автономності (6) й "цінності-цілі" (6,1%), яка відображає орієнтацію особистості на сімейні цінності (8). Дев'ята і десята рангові позиції належали "цінності-цілі" (5,0%), що відображає значущість для особистості освіти, фахової підготовки, професійної компетентності, знань, істини, пізнавальної діяльності (10) та "цінності-засобу" за номером 11 (3,6%).

Наступні одинадцять, дванадцять та тринадцять рангові позиції респонденти 3-го курсу віддали "цінності-цілі" (2,0%), "цінності-засобу" (1,2%), "цінності-засобу" (1,0%) за відповідними номерами опитувальника 12:7:9. Рангові позиції (чотирнадцять (0,6%) та п'ятнадцять (0,4%)) респонденти обрали за критеріями "цінності-цілі", що відображає значущість для особистості насолоди природою, культурою, мистецтвом, архітектурою, спортом (14) та значущість насолоди розваг, сибаритство, гедонізм (15).

Порівняльний аналіз емпіричних даних, викладених у таблиці 1 щодо ставлення респондентів III-го курсу навчання до загальнолюдських ціннісних орієнтацій особистості, дозволяє констатувати про наявність сталої тенденції формуального впливу на ці аксіологічні феномени в студентів класичного університету таких психолого-педагогічних та соціальних чинників фахової освіти, як вік, стать, життєвий досвід, розвиток мотиваційно-потребнісної сфери, загальнолюдських цінностей, здібностей, психосоматичного, соціального, духовного здоров'я особистості.

Висновки. Отже, викладені емпіричні дані дослідження відношення студентів класичних університетів до системи загальнолюдських цінностей особистості дозволяють сформулювати низку конструктивних висновків:

- відношення студентської молоді до системи загальнолюдських цінностей особистості є інформаційно-метричним показником, ціннісним морально-етичним та духовно-естетичним критерієм диференціації аксіологічних та практиологічних факторів, їх продуктивної фахової освіти і виховання особистості;

- на стан відношення студентської молоді до системи загальнолюдських цінностей суттєво впливають їх особистісні характеристики, що підлягають принциповому врахуванню в умовах розробки педагогічних технологій, психолого-педагогічних умов виховання вищезазначеного феномену;

- психолого-педагогічна категорія відношення студентської молоді до системи загальнолюдських цінностей особистості характеризується розподілом на "цінності-цілі" та "цінності-засоби", які структурують індивідуальну освітньо-виховну діяльність, спрямованість, вмотивованість, соціально-ціннісну самореалізацію індивіда.

Перспективи подальших пошуків у напрямі дослідження будуть спрямовані на визначення стану вихованості загальнолюдських цінностей особистості в студентів класичних університетів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Анисимов С. Ф. Духовные ценности: производство и потребление / С. Ф. Анисимов. – М. : Мысль, 1988. – 253 с.
2. Бездухов В. П. Нравственно-ценностная сфера студента: диагностика и формирование : монографія / В. П. Бездухов, Т. В. Жирнова. – М. : Моск. психол.-соц. ин-т, 2008. – 202 с.
3. Бех І. Д. Виховання особистості : у 2 кн. / І. Д. Бех. – К. : Либідь, 2003. – Кн. 1 : Особистісно-орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади. – 280 с.
4. Бех І. Д. Духовний розвиток особистості: поступ у незвідане / І. Д. Бех // Педагогіка і психологія. – 2007. – № 1. – С. 5-28.
5. Васильєва М. П. Теорія педагогічної деонтології / М. П. Васильєва. – Х. : Нове слово, 2003. – 216 с.
6. Григоренко В. Г. Професійно-педагогічна мотивація та технологія її формування : монографія / В. Г. Григоренко. – Одеса : Вид-во ПДПУ ім. К. Д. Ушинського, 2003. – 147 с.
7. Зязюн І. А. Духовна еліта у суспільстві: інтелігентність і громадянськість / І. А. Зязюн // Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти : зб. наук. пр. / за ред. Л. Л. ТОВАЖНЯНСЬКОГО, О. Г. РОМАНОВСЬКОГО. – Х. : НТУ "ХПІ", 2003. – Ч. 1(5). – С. 32-42.
8. Сериков В. В. Личностно ориентированное образование: к разработке дидактической концепции / В. В. Сериков // Педагогика. – 1994. – № 5. – С. 16-21.
9. Шевченко Г. П. Педагогіка духовності / Г. П. Шевченко // Духовність особистості: методологія, теорія і практика : зб. наук. пр. – Луганськ, 2004. – Вип. 1. – С. 3-9.
10. Шевченко Г. П. Духовність і цінності життя / Г. П. Шевченко // Духовність особистості: методологія, теорія, практика : зб. наук. пр. – 2004. – Вип. 5. – С. 3-15.

УДК 372.878+784

О. П. Петрикова,
заслужений діяч мистецтв України
(Київський університет імені Бориса Грінченка)

**ПЕДАГОГІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ НАВЧАННЯ СОЛЬНОМУ СПІВУ
В ПІДГОТОВЦІ ВИКЛАДАЧА МУЗИКИ**

Постановка проблеми. Стрімкі інтеграційні процеси у світовому освітньому просторі початку ХХІ ст. не лише обумовлюють його реформування в Україні, а й вимагають від учителів творчого самовиявлення, здатності до саморозвитку та самоосвіти для забезпечення високого рівня освіченості та особистісного становлення своїх учнів. Ураховуючи означені вимоги, розвиток відповідних здібностей майбутнього вчителя музики набуває особливого значення у зв'язку зі специфікою його музично-педагогічної діяльності. Це вимагає перегляду й удосконалення